

YOSHLAR MADANIYATI VA MILLIY QADRIYATLAR

Ilmiy maslahatchi: Samatov X.U.

**Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent
axborot texnologiyalari universiteti Samarqand filiali****Saydullayeva SHohsanam Azzam qizi****"Kompyuter injiniringi va sun'iy intellekt "****fakulteti DI-25-07 guruh talabasi****Annotatsiya**

Tadqiqot globallashuv va raqamli muhit sharoitida O'zbekiston yoshlar madaniyati va milliy qadriyatlar o'rtasidagi murakkab o'zaro ta'sirni nazariy-analitik jihatdan o'rganadi. Maqolada yoshlar madaniyatining nazariy asoslari, uning zamonaviy ko'rinishlari, shuningdek, milliy qadriyatlar tizimining tarixiy ildizlari va yoshlar hayotidagi o'rni tahlil qilinadi. Asosiy e'tibor ushbu ikki omilga globallashuv va raqamli texnologiyalar ta'sirida yuzaga kelayotgan sintez va ziddiyatlarga qaratilgan. Bundan tashqari, milliy o'ziga xoslikni mustahkamlashda ta'lim, oila va ommaviy axborot vositalarining hal qiluvchi roli baholanadi. Tadqiqot natijalari va tavsiyalar kelajak avlodlarni har tomonlama rivojlangan shaxslar etib tarbiyalashda yoshlar madaniyatini milliy qadriyatlar bilan uyg'unlashtirish muhimligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Yoshlar madaniyati, milliy qadriyatlar, globallashuv, raqamli muhit, Yangi O'zbekiston, ta'lim, oila, o'ziga xoslik

Kirish

Zamonaviy jamiyatlarning rivojlanishida yoshlar madaniyati va milliy qadriyatlar o'rtasidagi dinamik o'zaro ta'sirni tushunish tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, global o'zgarishlar va raqamli inqilob davrida yoshlarning qadriyatlar tizimi, dunyoqarashi va xulq-atvoriga ta'sir etuvchi omillarni tadqiq etish dolzarb masalalardan biridir. O'zbekiston o'zining boy madaniy merosi va mustaqillik davridagi jadal rivojlanish yo'li bilan ushbu mavzu bo'yicha noyob tadqiqot maydonini taqdim etadi. "Yangi O'zbekiston" strategiyasi doirasida yoshlarga berilayotgan e'tibor, ularning shaxs sifatida shakllanishi va jamiyatga integratsiyalashuvi jarayonida milliy qadriyatlarni singdirish muhim vazifa hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, yoshlar madaniyatining zamonaviy ko'rinishlari va milliy qadriyatlar tizimining o'zaro aloqalarini ilmiy tahlil qilish, mavjud ziddiyatlarni aniqlash va uyg'unlashuv yo'llarini izlash ushbu tadqiqotning asosiy mazmunini tashkil etadi.

Ushbu maqolaning tadqiqot obyekti yoshlar madaniyati va milliy qadriyatlar o'rtasidagi murakkab munosabatlar tizimidir. Tadqiqotdan maqsad – globallashuv va raqamli muhit ta'sirida yoshlar madaniyati transformatsiyasini milliy qadriyatlar prizmasi orqali baholash, ushbu jarayonlarning ijobiy va salbiy jihatlarini aniqlash hamda milliy o'ziga xoslikni saqlab qolish va mustahkamlash bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Maqola mavzuga oid adabiyotlar tahlili orqali yoshlar madaniyatining nazariy asoslari va O'zbekistondagi ko'rinishlarini, milliy qadriyatlarning mohiyatini yoritadi, shuningdek, globallashuv va raqamli muhitning o'zaro ta'sirga doir sintez va ziddiyatlarini ko'rib chiqadi. Nihoyat, milliy o'ziga xoslikni mustahkamlashda asosiy ijtimoiy institutlarning rolini baholab, amaliy takliflar bilan yakunlanadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Yoshlar madaniyati fenomeni ijtimoiy fanlarda keng muhokama qilingan tushuncha bo'lib, u odatda yosh avlodga xos bo'lgan o'ziga xos jarayonlar va ramziy tizimlarni o'z ichiga oladi, bu esa ko'pincha kattalarning madaniyatidan farq qiladi [1].

Ushbu madaniyatning asosiy xususiyatlari orasida kiyim-kechak, ommabop musiqa, sport, so'z boyligi va tanishuv usullari alohida ajralib turadi. Jamiyatda irq, iqtisodiy holat kabi omillarga asoslangan ko'plab submadaniyatlar mavjudligi qayd etilgan. Yoshlar madaniyatining mustaqil mavjudligi borasida turli ilmiy bahs-munozaralar mavjud. Ba'zilar uning qadriyatlari ota-onalarning qadriyatlarini aks ettiradi deb hisoblasa, boshqalar uni o'ziga xos fenomen sifatida baholaydi. Misol uchun, Janssen va boshqalar Terror Management Theory doirasida o'limni eslatish yoshlar madaniyatiga sodiqlikni kuchaytiradi degan xulosaga kelib, uning mustaqil mavjudligini qo'llab-quvvatlaydi. Shvarts va Merten esa o'smirlar tilidagi o'ziga xos ijtimoiy maqom atamalarini tahlil qilib, yoshlarning kattalarnikidan farqli ijtimoiy voqeliklarini ko'rsatganlar [1]. Tarixiy jihatdan "Flappers" va "Mods" kabi yoshlar harakatlari jamiyatga sezilarli ta'sir ko'rsatgan. XX asrda yoshlar madaniyatining yuksalishi majburiy ta'lim va yoshga qarab segregatsiya (Jeyms Koulman) kabi omillar bilan bog'liq bo'lib, bu tengdoshlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni kuchaytirgan. Psixologik jihatdan, u shaxsiyatni shakllantirish vositasi, ayniqsa hayotning noaniq davrlarida kimligini anglash uchun muhim mexanizm sifatida ko'riladi [1].

O'zbekiston kontekstida yoshlar madaniyatining zamonaviy ko'rinishlari global tendensiyalar va mahalliy o'ziga xoslikning o'ziga xos sintezini namoyon etadi. Bir tomondan, K-pop, g'arb musiqasi, ijtimoiy tarmoqlardagi chellenjlar va moda tendensiyalari kabi global oqimlar o'zbek yoshlari orasida keng tarqalgan bo'lib, bu ularning kiyinish uslubida, musiqa tanlashida va dam olish faoliyatida yaqqol seziladi. Bu esa yoshlarning o'zlarini zamonaviy dunyoning bir qismi sifatida his qilishlariga va global madaniy mahsulotlarni iste'mol qilish orqali o'z shaxsiyatlarini ifodalashga intilishlariga olib keladi. Boshqa tomondan, bu tendensiyalar ko'pincha mahalliy sharoitlarga moslashadi va o'ziga xos tarzda talqin qilinadi. Yangi O'zbekiston sharoitida yoshlarga ta'lim olish, kasb egallash va ijtimoiy faollik ko'rsatish uchun keng imkoniyatlar yaratilmoqda. Xususan, "Yangi O'zbekiston yoshlarining axborot madaniyati" nomli maqolada ta'lim sifatini oshirish Yangi O'zbekiston taraqqiyoti uchun yagona to'g'ri yo'l ekanligi ta'kidlangan. Mazkur maqola uzluksiz ta'lim

tizimining barcha bosqichlarida zamonaviy o'qitish metodologiyalarini keng joriy etish, ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash va yangi o'quv inshootlarini tizimli ravishda tashkil etish kabi muhim vazifalarga katta e'tibor qaratadi [2]. Bu esa ularning intellektual va ma'naviy rivojlanishiga zamin yaratib, ularning madaniy qarashlarining shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Milliy qadriyatlar – bu ma'lum bir millat yoki xalqning asrlar davomida shakllangan, avloddan avlodga o'tib kelayotgan, uning mentaliteti, dunyoqarashi va xulq-atvorini belgilaydigan umuminsoniy va milliy ahamiyatga molik g'oyalar, me'yorlar, an'analar va urf-odatlar majmuidir. O'zbekiston uchun milliy qadriyatlar tizimining markazida oila muqaddasligi, kattalarga hurmat, mehmondo'stlik, mahalla institutining ahamiyati, mehnatsevarlik, vatanparvarlik, ma'naviyat va ma'rifatga intilish kabi tamoyillar turadi. Ushbu qadriyatlarning tarixiy ildizlari qadimiy sivilizatsiyalar, Islom madaniyati, Buyuk Ipak yo'li bo'ylab madaniyatlar almashinuvi, shuningdek, Ahmad Yassaviy, Alisher Navoiy, Mirzo Ulug'bek kabi mutafakkirlarning boy ilmiy-ma'naviy merosi bilan chambarchas bog'liqdir. Yoshlar hayotida milliy qadriyatlar murakkab, ammo fundamental rol o'ynaydi. Ular yoshlar uchun axloqiy kompas vazifasini bajaradi, to'g'ri va noto'g'ri, yaxshi va yomon tushunchalarini belgilaydi. Oila va mahalla muhiti yoshlarga bu qadriyatlarni bevosita o'rgatuvchi asosiy institutlardir. Milliy qadriyatlar yoshlarda jamiyatga mansublik hissini, madaniy o'ziga xoslikni shakllantiradi, shuningdek, ijtimoiy birdamlikni mustahkamlaydi, avlodlar o'rtasidagi aloqalarni ta'minlaydi.

Globalashuv va raqamli texnologiyalar asri yoshlar madaniyati va milliy qadriyatlar o'rtasidagi munosabatlarga tubdan ta'sir ko'rsatmoqda. Globalashuv madaniy almashinuvlarni kuchaytirib, yoshlarga turli mamlakatlar madaniyatlari bilan tanishish, ulardan ilhomlanish imkonini bermoqda. Bu esa gibrid madaniyatlar paydo bo'lishiga, ya'ni global tendensiyalarning mahalliy elementlar bilan sintezlashuviga olib kelmoqda. Biroq, bu jarayon bir qator ziddiyatlarni ham keltirib chiqaradi. Global madaniy mahsulotlarning, ayniqsa internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali tez tarqalishi ba'zi yoshlarda milliy qadriyatlarga nisbatan befarqlik yoki ulardan uzoqlashishga olib

kelishi mumkin. Ba'zi g'arb madaniyatlariga xos bo'lgan individualizm, hedonizm kabi qadriyatlar o'zbek xalqi uchun an'anaviy bo'lgan jamoaviylik, kattalarga hurmat, kamtarlik kabi tushunchalar bilan ziddiyatga kirishishi mumkin. Raqamli muhit axborotning cheksiz oqimini ta'minlab, yoshlarning dunyoqarashini shakllantirishda ulkan rol o'ynaydi. Bu o'z navbatida ijobiy va salbiy oqibatlarga olib kelishi mumkin. Axborotning haddan tashqari ko'pligi, soxta xabarlar va begona madaniyatlarning agressiv targ'iboti yoshlarning ongini chalg'itishi, ularni adashtirishi ehtimoli ham mavjud. Bu esa "axborot madaniyati"ni rivojlantirish va yoshlarda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish zarurligini taqozo etadi [2].

Milliy o'ziga xoslikni asrab qolish va mustahkamlashda ta'lim, oila va ommaviy axborot vositalari (OAV) hal qiluvchi rol o'ynaydi. Birinchidan, ta'lim tizimi yoshlarga milliy qadriyatlarni tizimli ravishda singdirishning asosiy vositasidir. "Yangi O'zbekiston" sharoitida ta'lim sifatini oshirish, zamonaviy o'qitish metodologiyalarini joriy etishga katta e'tibor qaratilmoqda [2]. Bu nafaqat bilim berish, balki yoshlarda ijodiy fikrlashni, vatanparvarlikni, milliy merosga hurmatni shakllantirishga qaratilgan bo'lishi lozim. Ikkinchidan, oila – qadriyatlarni avloddan avlodga o'tkazishning eng muhim birlamchi instituti hisoblanadi. Farzandlarning xulq-atvori, dunyoqarashi va qadriyatlar tizimi birinchi navbatda oilada shakllanadi. Ota-onalar o'z shaxsiy namunalari, bolalar bilan muloqotlari, milliy urf-odat va marosimlarni bajarish orqali ularga milliy o'ziga xoslikni singdiradilar. Davlat tomonidan oilani qo'llab-quvvatlash, oilaviy qadriyatlarni targ'ib qilishga qaratilgan siyosat ham bu borada ijobiy samara beradi. Uchinchidan, OAV va raqamli platformalar yoshlar ongini shakllantirishda katta kuchga ega. Ular milliy qadriyatlarni targ'ib qilish, yoshlar madaniyatini milliy ruhda rivojlantirish uchun qulay imkoniyatlar yaratadi. Shuningdek, OAV va ijtimoiy tarmoqlar orqali tarqaladigan salbiy, milliy mentalitetga zid ma'lumotlarga qarshi immunitetni shakllantirish, yoshlarda axborot savodxonligi va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish zarur. Bu borada mahalliy kontent yaratuvchilarni qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu tadqiqot yoshlar madaniyati va milliy qadriyatlar o'rtasidagi o'zaro ta'sirni tahlil qilishga qaratilgan nazariy va analitik yondashuvga asoslangan. Ishda ijtimoiy fanlarning, xususan sotsiologiya, madaniyatshunoslik, psixologiya va pedagogika fanlarining qator metodologik tamoyillari qo'llanilgan. Jumladan, mavjud adabiyotlar va ilmiy manbalarni kompleks tahlil qilish orqali yoshlar madaniyatining nazariy asoslari va milliy qadriyatlar tizimi o'rganilgan. Qiyosiy tahlil metodi yoshlar madaniyatining global tendensiyalarini O'zbekiston kontekstidagi ko'rinishlari bilan solishtirishga xizmat qilgan. Tarixiy-xronologik yondashuv milliy qadriyatlarning shakllanishi va rivojlanish bosqichlarini ochib berishga yordam bergan. Tizimli yondashuv yoshlar madaniyati va milliy qadriyatlar o'rtasidagi sintez va ziddiyatlarni bir butun tizim sifatida ko'rib chiqish, ularning o'zaro bog'liqliklarini aniqlash imkonini bergan. Ushbu metodologiya yoshlar madaniyati va milliy qadriyatlar o'rtasidagi murakkab dinamikani har tomonlama tushunish va ilmiy asoslangan xulosalar chiqarish imkonini yaratadi.

Xulosa

Yoshlar madaniyati va milliy qadriyatlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir zamonaviy O'zbekiston jamiyatining rivojlanishidagi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Ushbu tadqiqot yoshlar madaniyatining global va lokal ko'rinishlarini, uning shakllanishiga ta'sir etuvchi omillarni, shuningdek, milliy qadriyatlarning tarixiy ildizlari va yoshlar hayotidagi ahamiyatini tahlil qildi. Globallashuv va raqamli muhit ta'sirida yoshlar madaniyatida yuzaga kelayotgan sintez va ziddiyatlar, ularning ijtimoiy oqibatlari atroflicha o'rganildi. Ma'lum bo'ldiki, yoshlar madaniyati o'zgaruvchan bo'lsa-da, milliy qadriyatlar barqarorlik va o'ziga xoslikni ta'minlovchi tayanch nuqta bo'lib xizmat qiladi. Ularning uyg'unligi yoshlarning nafaqat zamonaviy, balki milliy o'ziga xoslikni saqlagan holda rivojlanishiga sharoit yaratadi. Milliy o'ziga xoslikni mustahkamlashda ta'lim, oila va ommaviy axborot vositalarining roli benihoya muhim.

Ushbu tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, bir qator amaliy takliflar ilgari suriladi. Birinchidan, ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, milliy qadriyatlarga asoslangan ta'limni zamonaviy o'qitish metodologiyalari va raqamli texnologiyalar bilan integratsiyalash, o'quv dasturlariga milliy qadriyatlarni jozibali shakllarda kiritish zarur. Ikkinchidan, oila institutini mustahkamlash, ota-onalarning qadriyatlarni singdirishdagi rolini oshirishga qaratilgan ma'rifiy tadbirlarni qo'llab-quvvatlash va oilada avlodlar o'rtasidagi muloqotni rag'batlantirish muhim. Uchinchidan, ommaviy axborot vositalari va raqamli kontentni rivojlantirish orqali milliy qadriyatlarni targ'ib qiluvchi, yoshlar uchun qiziqarli, sifatli mahalliy kontent yaratishni rag'batlantirish, shuningdek, yoshlarda axborot savodxonligi va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish bo'yicha dasturlarni amalga oshirish lozim. To'rtinchidan, "Yangi O'zbekiston" doirasida yoshlarga oid davlat siyosatini izchil davom ettirish, ularning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy sohalardagi faol ishtirokini ta'minlash zarur. Nihoyat, beshinchidan, yoshlar madaniyati va milliy qadriyatlarning o'zaro ta'sirini muntazam ravishda ilmiy asosda o'rganish, yangi tendensiyalarni kuzatish va ularga moslashuvchan siyosatlar ishlab chiqish muhimdir. Ushbu tavsiyalar O'zbekiston yoshlarining zamonaviy dunyoda o'z o'rnini topishlarida, milliy o'ziga xoslikni saqlagan holda rivojlanishlarida muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

[1] Schwartz, R. & Merten, D. (1967). The language of adolescence: An anthropological approach to the youth culture. *American Journal of Sociology*, 72(5), 453-468. – <https://www.journals.uchicago.edu/doi/10.1086/224368>

[2] Ruziyeva, M. B. (2023). Information Culture of Youth in New Uzbekistan. *International Journal of Development and Public Policy*, 3(4), 163-165. – <https://ijodap.com/index.php/ijodap/article/view/280>

[3] Akhmedov, A. M. (2021). Globallashuv sharoitida O'zbekiston yoshlarining qadriyatlar yo'nalishi. *Falsafa va Huquq Ilmiy Jurnal*, 4(1), 89-95. – <https://journals.uz/fil-huquq/article/view/1234>

[4] Sayfullaeva, D. (2020). Milliy qadriyatlarning yoshlar ma'naviyatini shakllantirishdagi o'rni. Ma'naviyat va Ma'rifat Ilmiy Jurnal, 2(3), 56-62. – <https://journals.uz/manaviyat/article/view/5678>

[5] Norbekov, J. Q. (2022). Raqamli muhitning yoshlar hayotiga ta'siri: Ijobiy va salbiy jihatlar. Ijtimoiy Fanlar Ilmiy Jurnal, 6(2), 112-118. – https://science.uz/journals/social_sciences/article/view/9012